

Komilova Sarvinoz Jasur qizi,

UrDU talabasi

E-mail: sarvinozkomilova876@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0699-5141>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20259494>

AMIR TEMUR DAVRIDA SHAHARSOZLIK VA BUNYODKORLIK

Annotatsiya. Mazkur maqolada Amir Temurning bunyodkorlik siyosati va shaharsozlik faoliyati tarixiy manbalar asosida ilmiy tahlil qilinadi. Sohibqiron hukmronligi davrida Samarqand va boshqa hududlarda amalga oshirilgan keng ko‘lamli qurilish ishlari, xususan masjidlar, saroylar, bog‘lar hamda yangi shaharlarning bunyod etilishi yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Temuriylar davri, Samarqand, shaharsozlik, me‘morchilik, Dilkusho bog‘i, Baylakon, bunyodkorlik siyosati.

ГРАДОСТРОИТЕЛЬСТВО И СОЗИДАТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ЭПОХУ АМИРА ТЕМУРА

Аннотация. В данной статье проводится научный анализ строительной политики и градостроительной деятельности Амира Темура на основе исторических источников. Освещаются масштабные строительные работы, проведённые во времена его правления в Самарканде и других регионах, в частности возведение мечетей, дворцов, садов, а также основание новых городов.

Ключевые слова: эпоха Тимуридов, Самарканд, градостроительство, архитектура, сад Дилкушо, Байлакон, политика строительства.

URBAN PLANNING AND CONSTRUCTION ACTIVITIES DURING THE REIGN OF AMIR TEMUR

Annotation. This article presents a scholarly analysis of Amir Temur’s construction policies and urban development activities based on historical sources. It highlights the extensive construction projects carried out during the ruler’s reign in Samarkand and other regions, particularly the building of mosques, palaces, gardens, and the establishment of new cities.

Keywords: Timurid era, Samarkand, urban planning, architecture, Dilkusho Garden, Baylakon, construction policy.

Kirish: Amir Temur (1336–1405) jahon tarixida yirik harbiy sarkarda, davlat arbobi va markazlashgan davlat asoschisi sifatida tanilgan bo‘lsa-da, uning faoliyatida bunyodkorlik siyosati alohida o‘rin egallaydi. Sohibqiron tomonidan amalga oshirilgan shaharsozlik ishlari nafaqat siyosiy hokimiyatni mustahkamlash, balki iqtisodiy rivojlanish, savdo aloqalarini kengaytirish hamda madaniy taraqqiyotni ta‘minlashga qaratilgan edi. Temur davlatining poytaxti bo‘lgan Samarqand XIV asr oxiri – XV asr boshlarida Sharqning yirik siyosiy va madaniy markazlaridan biriga aylandi. Tarixiy manbalarda qayd etilishicha, Sohibqiron turli mamlakatlardan mohir ustalar, me‘morlar va hunarmandlarni jalb etib, Samarqandni obod qilishga katta e‘tibor qaratgan[1]. Bu jarayon natijasida shaharda ko‘plab me‘moriy obidalar, saroylar, bog‘lar va diniy inshootlar bunyod etildi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot Amir Temurning bunyodkorlik siyosati va shaharsozlik faoliyatini tarixiy manbalar asosida tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda tarixiy-tahliliy metod yordamida yozma manbalar (Sharafiddin Ali Yazdiy, Nizomiddin Shomiy) o‘rganildi va ularning ma’lumotlari tarixiy kontekstda talqin qilindi.

Adabiyotlar tahlili. Amir Temur faoliyati haqida eng muhim manbalardan biri Sharafiddin Ali Yazdiyning “Zafarnoma” asari hisoblanadi. Ushbu asarda Sohibqironning harbiy yurishlari bilan bir qatorda uning bunyodkorlik faoliyati, Samarqandni obod qilish siyosati ham batafsil yoritilgan. Shuningdek, V.V. Bartoldning ilmiy tadqiqotlari ham Temuriylar davri tarixini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega. Bartold o‘z asarlarida Markaziy Osiyodagi siyosiy jarayonlar bilan bir qatorda shaharlarning rivojlanishi va urbanizatsiya jarayonlarini ham tahlil qiladi[2]. Jumladan, B.Ahmedovning “Amir Temur” asarida Sohibqironning davlat boshqaruvi, siyosiy strategiyasi hamda shaharsozlik faoliyati ilmiy asosda tahlil qilingan.

Tahlil va natijalar. Amir Temurning shaharsozlik siyosati o‘zining keng qamrovliligi va tizimliliigi bilan ajralib turadi. U zabt etilgan hududlarni faqat harbiy jihatdan emas, balki iqtisodiy va madaniy jihatdan ham rivojlantirishga intilgan. Shu sababli Sohibqiron tomonidan amalga oshirilgan qurilish ishlari davlat barqarorligi va iqtisodiy taraqqiyotning muhim omillaridan biri bo‘lib xizmat qilgan. Temuriylar davrida Samarqand shahrida qurilgan me‘moriy inshootlar o‘zining ulug‘vorligi va nafis bezaklari bilan ajralib turadi. Tarixiy manbalarga ko‘ra, Amir Temur Samarqandda ulkan jome masjidini qurdirishga alohida ahamiyat bergan. Ushbu masjid diniy hayot markazi sifatida muhim ahamiyat kasb etgan bo‘lib, u yerda ibodat bilan bir qatorda ilmiy faoliyat ham olib borilgan[3]. Masjid qurilishida mustahkam poydevor, baland gumbazlar hamda murakkab me‘moriy kompozitsiyalar qo‘llanilgan. Devorlari turli naqshlar, koshinlar va yozuvlar bilan bezatilgan bo‘lib, bu Temuriylar davri me‘morchiligining yuksak darajada rivojlanganini ko‘rsatadi.

Samarqanddagi qurilish ishlari faqat diniy inshootlar bilan cheklanib qolmagan. Shaharda saroylar, madrasalar, karvonsaroylar va hammomlar ham bunyod etilgan. Bu inshootlar shaharning iqtisodiy va madaniy hayotida muhim rol o‘ynagan. Amir Temur davrida Samarqand atrofida ko‘plab bog‘lar barpo etilgan bo‘lib, ular shahar me‘morchiligining muhim tarkibiy qismi hisoblangan. Bu bog‘lar nafaqat dam olish maskani, balki saroy marosimlari o‘tkaziladigan joy sifatida ham xizmat qilgan. Tarixiy manbalarda qayd etilishicha, 1397-yilda barpo etilgan Dilkusho bog‘i Temuriylar davrining mashhur bog‘laridan biri bo‘lgan[4]. Bog‘ hududi devor bilan o‘ralgan bo‘lib, unda saroy va turli inshootlar joylashgan. Bog‘ ichida mevali daraxtlar, gullar va manzarali o‘simliklar ekilgan. Shuningdek, Samarqandning shimoliy qismida Shimoliy bog‘ bunyod etilgan. Bu bog‘ qurilishida Iroq, Bag‘dod va Sheroz kabi hududlardan kelgan ustalar ishtirok etgan. Saroy qurilishida marmar ustunlar, oltin va lojuvard bilan bezatilgan tomlar ishlatilgan[5]. Bu esa Temuriylar davrida me‘moriy bezak san‘ati yuqori darajada rivojlanganini ko‘rsatadi. Amir Temur siyosatining muhim jihatlaridan biri zabt etilgan hududlarni qayta tiklash va obod qilishdan iborat edi. Tarixiy manbalarda qayd etilishicha, urushlar natijasida zarar ko‘rgan shaharlar qisqa muddat ichida qayta tiklangan. Masalan, Sheroz shahri Sohibqiron hukmronligi davrida tez sur‘atlarda obodonlashgan. Bu yerda masjidlar, madrasalar va xayriya inshootlari qurilgan, shahar mahallalariga oqar suvlar keltirilgan[6]. Natijada aholi farovon hayot kechira boshlagan. Bu jarayon Amir Temurning siyosiy qarashlarida iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlik muhim o‘rin tutganini ko‘rsatadi. Tarixiy manbalarda Amir Temur tomonidan Baylakon hududida yangi shahar qurilgani haqida ham ma’lumotlar mavjud. Ushbu shahar oldindan puxta ishlab chiqilgan reja asosida barpo etilgan. Shahar keng devorlar, chuqur

xandaqlar, mudofaa minoralari hamda bozor maydonlaridan iborat bo'lgan. Devor balandligi o'n besh gazga yaqin bo'lib, uning oldida qariyb qirq gaz kenglikdagi xandaq qazilgan[7]. Bu esa shahar mudofaasiga alohida e'tibor qaratilganini ko'rsatadi. Manbalarda ta'kidlanishicha, bunday ulkan qurilish ishlari juda qisqa muddat ichida amalga oshirilgan[8]. Bu Sohibqironning yuqori darajadagi tashkilotchilik qobiliyati va markazlashgan boshqaruv tizimining samaradorligini namoyon etadi.

Xulosa. Amir Temur davrida amalga oshirilgan bunyodkorlik ishlari Temuriylar davlatining siyosiy qudrati va madaniy taraqqiyotini aks ettiruvchi muhim omillardan biridir. Samarqandda barpo etilgan me'moriy inshootlar, bog'lar va saroylar, shuningdek Baylaqon kabi yangi shaharlarning qurilishi Sohibqironning shaharsozlik siyosatini yaqqol namoyon etadi. Ushbu bunyodkorlik ishlari nafaqat o'z davrining me'moriy yodgorliklari, balki Markaziy Osiyo tarixida urbanizatsiya jarayonining muhim bosqichini ham ifodalaydi. Shu sababli Amir Temurning shaharsozlik siyosati o'rta asrlar Sharq tarixida muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Yazdiy Sh. A. Zafarnoma. – Toshkent: Fan, 1997.
2. Shomiy N. Zafarnoma. – Toshkent: Sharq, 1996.
3. Ahmedov B. A. Amir Temur. – Toshkent: O'zbekiston, 1995.
4. O'zbekiston tarixi. – Toshkent: Sharq, 2000.
5. Temuriylar davri tarixiy manbalari to'plami. – Toshkent: Fan, 2003.
6. Bartold V. V. Turkiston mo'g'ullar istilosi davrida. – Toshkent: Fan, 1963.
7. Manz B. F. The Rise and Rule of Tamerlane. – Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
8. Subtelny M. E. Timurids in Transition. – Leiden: Brill, 2007.